

REGIONALIZM JAKO WIELOPŁASZCZYZNOWA FORMA
PODTRZYMYWANIA KULTURY LOKALNEJ I JĘZYKA:
UWAGI DO LEKTURY NOWEGO BEDEKERA KASZUBSKIEGO
TADEUSZA BOLDUANA

REGIONALISM AS A MULTI-DIMENSIONAL FORM
OF MAINTAINING A LOCAL CULTURE AND LANGUAGE:
REMARKS ON THE *NEW KASHUBIAN GUIDE* BY TADEUSZ BOLDUAN

STANISŁAW PUPPEL

ABSTRACT. In this paper, the view is proposed that human culture appears fundamental in resolving the problem of 'the human condition'. Its holistic nature comprises all tangible and intangible aspects, including artefacts, language and communication. It is the culture-language complex which is responsible for the generation of both collective and individual human identity via its locality expressed in a plethora of tangible-intangible manifestations. The regionalism of this complex ought to result in special care of both institutions and individuals who, by demonstrating active involvement on a local scale, are co-responsible for the maintenance of local cultural-linguistic identity. Its vitality is, in turn, more than significant for the maintenance of identity on a larger (e.g. national, global) scale. The aforementioned aspects of regionalism are discussed here on the basis of a review of the content of an encyclopedic outline of Kashubian culture (*Bedeker*) authored by Tadeusz Bolduan.

Keywords: regionalism, local culture, local language (dialect), culture-language resources, technological complex, culture-language complex

Stanisław Puppel, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań – Polska,
spuppel@amu.edu.pl

1. Wstęp

Poza wymiarem czysto biologicznym wszelkiego życia na Ziemi wszystko, co się dzieje 'u człowieka', dzieje się przede wszystkim w kulturze jako ewolucyjnie wygenerowanej otoczce ludzkiego życia, a więc w wytwarzanych przez niego narzędziach, instytucjach i oczywiście zworniku wszelkich rzeczy ludzkich, jakim jest język jako najbardziej złożony i obejmujący wszystkich ludzi bez wyjątku system komunikacyjny występujący na Ziemi. Jesteśmy zatem jako gatunek biologiczny zdani na bezwyjątkowe funkcyjono-

wanie całego złożonego zespołu czynników, który można ogólnie nazwać Zespołem Kultury (ZK). Zespół ten stanowi podstawowy wymiar człowieczeństwa.

W niniejszym szkicu zakłada się, że ZK rozpada się na dwa ściśle współpracujące ze sobą podzespoły, a mianowicie na:

(a) Zespół Technologiczno-Narzędziowy (ZTN), obejmujący wszelkie zasoby technologiczne i działania narzędziowe człowieka (a więc wytwarzanie i użycie narzędzi w przekroju ewolucyjnym, czyli od prehistorycznych kamiennych pięściaków do współczesnego komputera i jego pochodnych), oraz

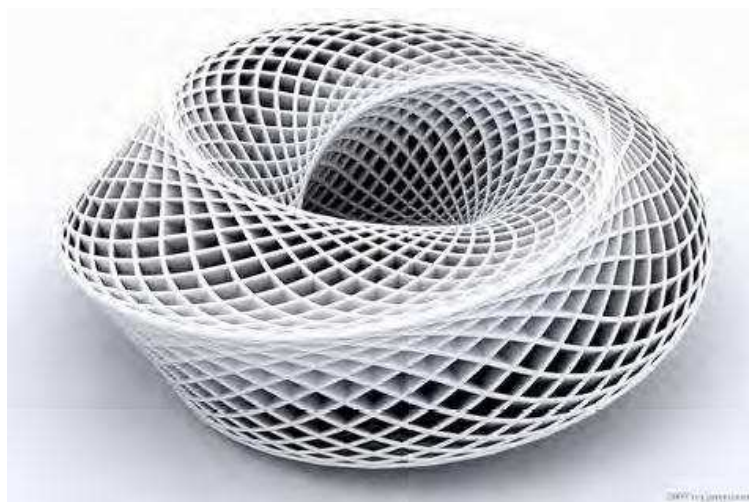
(b) Zespół Kulturowo-Językowy (ZKJ), obejmujący wszelkie zasoby językowe jak i zachowania ideologiczno-językowo-komunikacyjne człowieka (a więc tworzenie i używanie systemów ideowych i obsługujących je języków naturalnych zarówno w przekroju ewolucyjnym (tj. filogenetycznym), jak i ontogenetycznym), zarówno w porządku komunikacyjnym ustnym, jak i graficznym (pisanym i drukowanym).

Dodatkowo ZK w istnieniu współpracujących ze sobą podzespołów, ZTN i ZKJ, ma swoje wyraźne wymiary lokalne. W szczególności dotyczy to ZKJ, bowiem jako pojedynczy ludzie nie żyjemy jednocześnie wszędzie, choć nasz dostęp do Ziemi jako nośnika wszelkich form życia powinien być nieograniczony, lecz niejako 'punktowo' (powiedzielibyśmy, iż w czysto matematycznym sensie żyjemy 'dyskretnie'), dodatkowo jeszcze w określonej otoczce organizmalno-środowiskowej. Tak więc jako konkretne (punktowe) cielesności żyjemy w określonej otoczce środowiska naturalnego danego miejsca, (tj. rzeźbie terenu (jary, zbocza, doliny, etc.), lokalnej sieci hydrologicznej, określonym klimacie, określonym fragmencie bioróżnorodności, a więc lokalnej roślinności i zwierzyńce, zob. np. [Balick, Cox 1997; Anderson et al. 2011; Nabhan 2016], odnośnie zadań takich subdyscyplin jak etnobiologia i etnobotanika), uzupełnionej o określoną otoczkę danej kultury lokalnej i w określonej mniejszej lub większej wspólnotcie językowo-komunikacyjnej, słowem w dającym się dość precyzyjnie określić 'habitacie'. Tak więc możemy mówić o określonej i w sposób naturalny zróżnicowanej otoczce biologicznej i określonej kultury lokalnej, w której przychodzi nam żyć i która na nas nieustannie wpływa, relatywizując nasze doznania zmysłowe i kształtując jednocześnie naszą wrażliwość kulturowo-językową (zob. np. poglądy Franza Boasa przedstawione w [Moore 2009: 33–46]).

Każda kultura lokalna jak i charakteryzujące ją cechy wspólnoty językowo-komunikacyjnej w niej zanurzonej podlegają jako elementy ZK działaniu złożonej 'pamięci kulturowej' poprzez nie tylko nieuniknione zjawisko linearnej transmisji pionowej, a więc swoiste i nieuniknione procesy dziedziczenia międzypokoleniowego, tj. od rodziców ku dzieciom, ale także poprzez również nieuniknione zjawisko transmisji poziomej, a więc pro-

cesy przekazywania cech kultury lokalnej w tworzonych spontanicznie i nieustannie przebogatyach połączeniach sieciowych, tj. potencjalnie wszystkim członkom danej wspólnoty. Transmisja taka może także następować poprzez usieciowane różnorodnie wspólnoty, jednocześnie w rozumieniu synergiczno-synchronicznym, zatem w rozumieniu 'tu i teraz' (zob. np. niezwykle wizjonerska interpretacja sieciowości zaproponowana przez [Parag Khanę 2016]; zob. także [Cohill, Kavanaugh 2000]).

Podlegają one także nieuniknionej wymianie z innymi kulturami lokalnymi w ramach nieuniknionego zjawiska 'kontaktu'. W tym ostatnim wymiarze, tj. wymiarze sieciowo-synchronicznym, nie jest to już dziedziczenie *sensu stricto* lecz raczej coś, co określa się mianem 'wymiany międzykulturowej', następującej dynamicznie nawet w mikroskali małych kultur lokalnych. Sieciowość powiązań mających miejsce podczas szeroko rozumianej, a więc wielopłaszczyznowej, wymiany kulturowej można przedstawić za pomocą następującego wykresu topologicznego przedstawiającego złożony (tutaj spiralnie skręcony, **Rys. 1.** i gęsty zarazem system współzależności sieciowych o wyraźnie 'gniazdowym' charakterze).

Rys. 1. Topologiczny model sieci

(Źródło: John Holden, 2015; WWW.ahrc.ac.uk/documents/project-reports-an)

Niemniej dziedziczenie, o którym mowa, zarówno linearno-pionowe, jak i sieciowo-poziołe, jest jednocześnie formą konserwacji nie tylko całego ZKJ, ale także pojedynczych jego wymiarów (komponentów). Zjawisko to ma z kolei bezpośredni związek ze zjawiskiem długoterminowej przeżywalności danego lokalnego ZKJ jako niezwykle ważnej części uniwersalnego wyposażenia gatunkowego człowieka, jakim jest ZK. W tym też sensie

procesy dziedziczenia międzypokoleniowego można śmiało określić jako należące do szeroko pojętej 'ekologii człowieka', obejmującej zarówno samo zjawisko różnorodności wewnątrzgatunkowej, jak i utrzymywanie i regenerację tejże, w której istotną rolę odgrywa ekologia kultury, języka i komunikacji, a więc ekologia całego ZKJ [zob. Holden 2015].

Nic tak nie pomaga w przeżywalności danej kultury lokalnej i języka (i jego wszelkich dialektalnych odmian, zob. np. [Urbańczyk 1991] dla języka polskiego; [Upton, Widdowson 2006], czy [Wakelin 2008] dla języka angielskiego) jak właśnie ich nieustanna (tj. międzypokoleniowa linearno-pionowa oraz wewnątrz-społeczna sieciowo-pozioma) i jednocześnie wielopłaszczyznowa konserwacja o charakterze symbiotycznym. Czynić to można w trojaki sposób:

(1) poprzez najbardziej naturalne czynne 'uprawianie' kultury lokalnej i języka, a więc w wymiarze kulturowo-językowo-komunikacyjnym, tj. w codziennych interakcjach międzyosobowych, a także szeroko pojętej twórczości werbalnej jak i w szerszym kontekście, tj. w obecności wszelkich zachowań narzędziowo-technologicznych (a więc poprzez szeroko pojęte użycie 'techné', które jest w sposób naturalny wkomponowane w użycie kulturowo-językowo-komunikacyjne),

(2) poprzez prowadzenie nieustannej metarefleksji nad dynamiką lokalnego i gniazdowo rozumianego ZKJ vis-a-vis większego ZKJ (np. państwowego, etniczno-narodowego, regionalnego), wykonywanej przez zaangażowane osoby o nastawieniu regionalistycznym (m. in. kulturoznawcy, językoznawcy, historycy, etnografowie, etnologowie, etnomuzykologowie, antropologowie kultury, archeologowie, regionalni działacze kultury, nauczyciele, muzealnicy, folklorysty, hobbyści, jak i zwykli uczestnicy danej wspólnoty kulturowo-językowej) i przekazywanej środowisku społecznemu zarówno w formie ustnej (w tzw. ustnym (tj. pierwotnym) porządku komunikacyjnym) jak i za pomocą wszelkich dostępnych nośników informacyjnych (tj. w tzw. hybrydowym porządku komunikacyjnym, zob. np. [Puppel 2015], odnośnie typologii porządków komunikacyjnych; zob. także [Puppel 2009], odnośnie ochrony dziedzictwa kulturowo-językowego danej wspólnoty subetnicznej i regionalnej; również [Vivelo, 1978; Ingold, 1994], m.in. odnośnie definicji antropologii kulturowej obejmującej także szeroko pojęty regionalizm).

Dodać w tym miejscu należy, że istotnym elementem uzupełniającym tejsze metarefleksji jest spełnienie istotnego warunku psychologicznego, tj. warunku konieczności zaistnienia istotnej otoczki emocjonalnej, wyrażającej się w bardziej niż pozytywnym nastawieniu regionalistów do przedmiotu swoich zabiegów. Jest to warunek *sine qua non* dla odniesienia sukcesu w pracy regionalistów, między innymi w dziele odkrywania obecności danej wspólnoty na tle innych wspólnot oraz prowadzenia działań na rzecz

konserwacji tożsamości lokalnej, w szczególności poprzez uznanie ważności 'miejsca' (zob. np. [Twigger-Ross, Uzzell 1996]),

(3) poprzez uprawianie szeroko pojętej zrównoważonej polityki regionalnej, a więc aktywny udział poszczególnych osób zaangażowanych w działalność regionalistyczną w propagowaniu postawy proregionalnej zarówno u poszczególnych ludzi jak i (być może w szczególności) w obrębie różnego rodzaju instytucji życia publicznego występujących na danym terenie, władnych podejmować wszelkiego rodzaju decyzje odnośnie kształtu i funkcjonowania szeroko pojętej przestrzeni społeczno-kulturowej, zarówno w danym momencie, jak i w przyszłości (zob. np. [Walker, Sherwood 2003]).

Działania te powinny odbywać się bez wyraźnych oznak manifestowania postawy radykalnej przejawiającej się, między innymi, w nacisku na propagowanie negatywnego zjawiska uprawiania regionalnego izolacjonizmu jako przejawu tzw. tendencji 'centryfugalnych' (tj. odśrodkowych). Tendencje te należy odróżnić od tzw. tendencji 'centrypetalnych' (tj. dośrodkowych), korzystnych dla utrzymania zdrowych relacji na osi 'rdzeń-peryferia' (ang. *core-periphery*, zob. np. [Borgatti, Everett 1999], odnośnie wstępnego omówienia tego terminu) charakteryzujących określony i prawidłowo skonstruowany państwowo-narodowy habitat jako habitat o charakterze hybrydowym, a więc składający się z mozaiki różnych, jednakże równościowo traktowanych regionów, dodatkowo gotowych do transregionalnej współpracy.

Zatem dobrze pojęty i zrównoważony, tj. odpowiednio rozwinięty i dobrze funkcjonujący, regionalizm jako odrębna i jednocześnie wyraźnie interdyscyplinarna domena badawcza, stanowi całościowy układ pojęciowo-poznawczo-wykonawczy służący do uprawiania zadań (1)–(3). Jest on jednocześnie (a przynajmniej powinien być) układem utrzymywanym w koniecznej psychologiczno-emocjonalnej otoczce pozytywnego nastawienia w skali co najmniej wspólnoty lokalnej. W konsekwencji układ ten może okazać się doskonałym środkiem do utrzymywania przy życiu całego lokalnego ZKJ. W ten sposób całość wyraża pewien ważny uniwersalny aspekt 'ludzkiej działalności' (ang. *human activity*) jako społecznie zdeterminowanego procesu realizowanego poprzez działania różnych odpowiednio wysoko umotywowanych i odpowiedzialnych jednostek ludzkich w nim uczestniczących zob. np. [Karpatschhof 2000].

Znakomicie ilustrują ten stan rzeczy różnego rodzaju bedekery, owe często bezcenne mini encyklopedie i przewodniki o mieszanym charakterze informacyjnym geograficzno-etnograficzno-kulturowo-biograficznym, służące jako 'kopalnie' wiedzy w tym zakresie. Ich powstawanie, istnienie i ogólna dostępność są niezwykle ważne dla określenia i podkreślenia tożsamości poszczególnych lokalnych ZKJ i tożsamości poszczególnych osób (artystów, propagatorów lokalnej subetniczności, lokalnych animatorów, etc.)

je tworzących oraz – szerzej – dla badań nad zjawiskiem tożsamości kulturowo-językowej pojmowanej wielopłaszczyznowo.

Szeroko pojęta wspólnota kulturowo-językowa znana jako 'Kaszubszczyzna', a więc jako odnosząca się do konkretnego fragmentu geografii Polski, historycznie ustalonego zbiorowego etnosu i pojedynczych biografii członków tej wspólnoty, jako w pełni zawierająca się w lokalnym rozumieniu ZKJ, może poszczycić się znakomitymi bedekerami, spośród których wymienię tutaj tylko *Nowy Bedeker Kaszubski* [NBK 2002] autorstwa Tadeusza Bolduana (1930–2005), wybitnego działacza i regionalisty kaszubskiego. Bedeker ten (podobnie jak siostrzany *Nowy bedeker kociewski* autorstwa Romana Landowskiego (2002)) służyć może jako wzorowo przygotowane wszechstronne źródło informacji o regionalizmie kaszubskim w rozumieniu przedstawionych powyżej punktów (1)–(3). Uważna lektura tej niezwykle pożytecznej publikacji pozwala czytelnikowi na uchwycenie samej istoty 'regionu' jako takiego, a w szczególności określenie unikalnego regionu Kaszub jako habitatu, a więc miejsca, w którym odbywa się punktowo rozumiane 'życie kultury i języka' [zob. Puppel 2013], tutaj w węższym znaczeniu lokalnej kultury kaszubskiej i języka kaszubskiego.

Można zatem powiedzieć bardzo ogólnie, że region jest jak gniazdo, w którym skupia się w określonej miniskali 'życie kultury i języka' jako podstawowego wymiaru człowieczeństwa, zawsze jednak przypisanego określonemu fragmentowi geografii (stąd może być mowa o 'geografii kulturowej' (tj. geografii człowieka), zob. np. [Anderson et al. 2002] i określonemu etnosowi. Bedeker Tadeusza Bolduana pod tytułem *Nowy bedeker kaszubski* (NBK) doskonale zdaje czytelnikowi sprawę z tej złożonej i zarazem doniosłej symbiozy i jednocześnie uświadamia każdemu czytelnikowi tej bardzo pożytecznej pracy niezwykłą wagę regionu (tutaj regionu Kaszub) jako takiego i regionalizmu jako nie tylko złożonego paradygmatu badawczego dla utrzymywania lokalnego ZKJ i tożsamości poszczególnych jego uczestników, ale także jako swoistego 'gniazda', w którym utrzymywana jest tożsamość jego 'mieszkańców'.

1. Technologia regionalizmu

Regionalizm jawi się nie tylko jako pojęcie badawcze, lecz także jako pewien dynamiczny mechanizm, na którego istotę składają się różnorakie działania zawarte w punktach (1)–(3) powyżej, tj.:

- (a) czynne 'uprawianie' kultury lokalnej i języka,
- (b) prowadzenie nieustannej metarefleksji nad lokalnym ZKJ,
- (c) uprawianie szeroko pojętej polityki regionalnej nastawionej na utrzymywanie lokalnego ZKJ oraz tożsamości regionalnej.

Całości można nadać bardziej precyzyjne miano technologii regionalizmu (TR). Zatem bardziej szczegółowy opis TR zawarty zostanie w dalszej

części niniejszego opracowania, w którym opis powyższy zostanie zawężony do bardziej kompletnego omówienia punktu (a) jako najbardziej rozwiniętego elementu *NBK*. Tak więc najważniejszym wymiarem TR wydaje się być zjawisko czynnego uprawiania kultury lokalnej i utrzymywania lokalnego języka (bądź regionalnego dialektu). Dzisiaj możemy śmiało powiedzieć, że odbywać się ono powinno w ramach obejmujących świadomościowy poziom tzw. globalności (wyrażony za pomocą znanego zwrotu: *think globally, act locally*). Poziom ten ma bowiem ważny wymiar globalno-ekologiczny w sensie uznania przez uczestników danej wspólnoty ważności postulatu zachowania różnorodności (tj. heterogeniczności), w tym różnorodności kulturowo-językowej jako fundamentalnego składnika tożsamości człowieka. Jak już podkreślono powyżej, człowiek jest istotą zawsze żyjącą punktowo, a więc w określonym habitacie, jednocześnie w kontekście całościowo (zatem homogenicznie) rozumianej ekologii człowieka, jak i całego ZK w skali większego habitatu państwowo-narodowego i regionalnego (zob. [Robertson 1995], odnośnie znaczenia terminu 'globalności'; także [Puppel 2009]).

Czynne uprawianie kultury lokalnej i języka

Jest ono rozbite na dwa wyraźnie odrębne wymiary, tj.: wymiar materialny (ang. *tangible dimension*) oraz wymiar niematerialny (ang. *intangible dimension*). Wymiar materialny obejmuje wszelkie działania o charakterze materialnym, tj. czynności wykonywane przez rzemieślników i artystów regionalnych na różnego rodzaju elementach materii (takich jak np. kamień, drewno, metale, szkło, porcelana, sukno, rogi, etc.). Natomiast wymiar niematerialny obejmuje wszelkie działania w zakresie tzw. miękkich nośników kultury (takich jak np. wszelkie zachowania językowe, relacje społeczno-polityczno-ekonomiczno-kulturowe, relacje etniczne i subetniczne, etc.).

W obydwu tych wymiarach *NBK* przedstawia czytelnikowi niezwykle bogaty zestaw zachowań uczestników danej wspólnoty, które w sumie skutkują utrzymaniem obecności kultury lokalnej i lokalnych przejawów języka (w tym przypadku Kaszubszczyzny) na poziomie gwarantującym przetrwanie tejże wspólnoty. Obydwa wymiary zostaną opisane poniżej.

Wymiar materialny

Czynne uprawianie kultury lokalnej w wymiarze materialnym obejmuje następujące czynności rzemieślniczo-artystyczne, które zostały odpowiednio udokumentowane przez *NBK* w odniesieniu do okresu szczególnie interesującego autora tego *Bedefera*, a więc okresu obejmującego XIX-XX wiek:

- stolarstwo i meblarstwo (a więc wyrób regionalnie nacechowanych / stylizowanych przedmiotów drewnianych o charakterze użytkowym),
- rzeźbiarstwo (a więc wyrób rzeźb drewnianych przez lokalnych artystów),

- garncarstwo (a więc wytwarzanie wszelkiego rodzaju naczyń glinianych i porcelanowych),
- kowalstwo (np. kowalstwo artystyczne wykorzystujące lokalne wzorce),
- hafciarstwo (a więc wyszywanie na suknie różnych wzorów charakterystycznych dla regionu Kaszub),
- wikliniarstwo (a więc wyplatanie różnego rodzaju koszy i przedmiotów z wikliny),
- rogarstwo (a więc charakterystyczne dla Kaszub wytwarzanie tabakier z rogów zwierzęcych),
- uprawianie kuchni regionalnej (dostosowanej do lokalnych warunków przyrodniczo-rolniczych) w domach prywatnych oraz punktach żywienia zbiorowego,
- budownictwo (głównie drewniane, wykorzystujące regionalną technologię stawiania domów i zabudowań gospodarczych),
- tworzenie stałych przestrzeni wystawienniczych dla dziedzictwa materialnego danego regionu, (np. skansenów, tutaj z regionu Kaszub, muzeów, izb pamięci, etc.),
- malarstwo na płótnie (zwłaszcza odnoszące się do pejzażu Kaszub i okolic),
- malarstwo na szkle (jak wyżej),
- grafika (zwłaszcza odnosząca się do pejzażu Kaszub i okolic).

Trzeba jednocześnie pamiętać, że działalności powyżej opisanej często towarzyszy działalność polegająca na zwykłej (często bezpośredniej) wymianie wyprodukowanych dzieł pomiędzy rzemieślnikami-artystami i konsumentami oraz wszelkie kolekcjonerstwo ze strony hobbystów-amatorów. Trzeba także pamiętać, że wszystkie te czynności wytwórcze odbywają się w koniecznej otoczce użycia językowego, obejmującego wytworzoną przez wspólnotę regionalną określoną terminologię, dotyczącą danej działalności, co niewątpliwie sprzyja zachowaniu ogólnej 'tężyzny regionalnej' w zakresie uprawiania kultury lokalnej (tutaj kaszubskiej, zob. [Sychta 1967] w wymiarze materialno-językowym).

Wymiar niematerialny

Wyjątkowo cenne dla utrzymywania obecności kultury lokalnej i języka w mozaice różnych kultur lokalnych, które składają się na szerszą kulturę etniczno-narodową, jest czynne uprawianie twórczości werbalnej (mówionej i graficznej, tj. pisanej i drukowanej). Również i w tym względzie NBK udokumentował cały szereg działań, które podejmowano i nadal podejmuje się w regionie Kaszub i które należy uznać za niezwykle ważne dla całości kształtu zachowania kultury regionalnej, w tym zwłaszcza języka regionalnego. Są to następujące działania:

- twórczość literacka (zwłaszcza w języku kaszubskim: np. twórczość prozatorska, poetycka, pamiętnikarsko-kronikarska z całą plejadą znakomi-

tych twórców kaszubskich, takich jak chociażby: Hieronim Derdowski, Florian Ceynowa, Aleksander Majkowski, Bernard Sychta, Lech Bądkowski, Jan Piepka, Jan Drzeżdżon, Franciszek Fenikowski, Stanisław Pestka i wielu, wielu innych). Twórczość ta wyraźnie sytuuje język kaszubski wśród języków piśmiennych posługujących się alfabetem (ang. *written languages*, zob. [Diringer 1968]), a więc języków funkcjonujących w komunikacyjnym porządku graficznym,

- zbieranie informacji odnośnie historii regionu i jego kultury w wymiarze materialnym i duchowym (np. opisów technologii czy receptur wszelakiego rodzaju, podań ludowych, baśni, obrzędów, obyczajów, pieśni, przysłów, opisów środowiska przyrodniczego, etc.) bezpośrednio od uczestników danej wspólnoty, prowadzone w porządku mówionym (*oral history*, zob. np. [Perks i Thomson 1998], odnośnie ważności przekazów ustnych w funkcjonowaniu kultury w wymiarze linearno-pionowym) i ich archiwizacja,
- uprawianie twórczości naukowej i popularnonaukowej w różnych zakresach (jak np. historyczna, językoznawcza, krytyczno-literacka, etnograficzna, etnobiologiczna, etc.) skupionej na danym regionie,
- zakładanie i prowadzenie stowarzyszeń regionalnych i regionalnych towarzystw naukowych,
- organizowanie przedstawień teatralnych sztuk napisanych w języku regionalnym (tutaj kaszubskim),
- organizowanie konferencji naukowych poświęconych danemu regionowi,
- organizowanie konkursów literackich dla młodych twórców,
- organizowanie plenerów plastycznych,
- organizowanie wszelkich konkursów recytatorskich,
- organizowanie konkursów krasomówstwa w języku regionalnym (tutaj kaszubskim),
- organizowanie imprez instrumentalno-śpiewaczych,
- organizowanie festiwali o charakterze mieszanym materialno-językowym,
- tworzenie i umieszczanie w prasie codziennej i tygodnikach dodatków zawierających utwory napisane w języku (dialekcie) regionalnym (tutaj w języku kaszubskim),
- wszelkie działania promocyjne wizualno-językowe dotyczące danego regionu (tutaj regionu Kaszub) celem dalszej intensyfikacji turystyki międzyregionalnej korzystnej dla rozwoju regionu,
- uprawianie zaawansowanej (np. przemyślanej i przygotowanej tematycznie turystyki regionalnej, którą można nazwać także 'ekoturystyką', zob. np. [Fennell 1999; Scheyvens 1999; Weaver 2001, czy Nowaczek 2010; Puppel 2017], odnośnie definicji 'ekoturystyki').

Nie trzeba zatem specjalnie akcentować faktu, że utrzymywanie owych 'miękkich nośników kultury' ma wręcz fundamentalne znaczenie dla konserwacji i stałych działań regeneracyjnych odnośnie tężyzny regionalnej, w tym w szczególności tężyzny regionu Kaszub, co znakomicie przedstawił NBK Tadeusza Bolduana.

3. Podsumowanie

Należy podkreślić ze szczególnym naciskiem, że wszystkie te rozliczne działania opisane szeroko w NBK w sposób wystarczająco obfity doskonale *per saldo* służą zachowaniu kulturowej tożsamości regionalnej, a więc tożsamości osób pochodzących z Kaszub jako regionu (czy też z konkretnego subregionu Kaszub) vis-a-vis tożsamości kulturowej wszystkich osób żyjących w Polsce, a więc w ramach większego układu państwowo-narodowego (ang. *nation-state*, w Polsce jak i w większości krajów europejskich złożonego z bardzo zróżnicowanej mozaiki regionów).

Na podstawie przeprowadzonej w tym z konieczności krótkim szkicu dyskusji należy z całą stanowczością stwierdzić, że 'regionalizm' może być najpełniej zaakcentowany poprzez określoną mniej lub bardziej świadomą postawę (najlepiej wszystkich) uczestników danej 'przestrzeni regionalnej', wyrażaną w całej gamie działań w obrębie zarówno ZTN, jak i ZKJ (ze szczególnym wskazaniem na ten ostatni Zespół), do których należą takie sprzężone z sobą działania jak: 'ekspozycja danego zagadnienia regionalnego', 'poszerzenie tego zagadnienia', odpowiednie 'powiększenie' jego roli i w konsekwencji 'utrzymanie' danego zjawiska w wymiarze tożsamościowym i, w konsekwencji, w szerszym wymiarze pamięci kulturowo-językowej. Ponadto 'regionalizm' jest także niezwykle ważnym pojęciem badawczym pozwalającym na prowadzenie bogatej, interdyscyplinarnej, działalności badawczo-opisowej w odniesieniu do tejże przestrzeni.

Istotnym połączonym efektem tych postaw, tj. czynnego udziału w rzeczywistości regionalnej osób z nią związanych czy to zamieszkaniem czy sympatią oraz postawy badawczej specjalistów, jest (lub powinno być) utrzymanie ważności danego regionu (tutaj regionu Kaszub) dla utrzymywania ważnego dla 'ekosystemu człowieka' zjawiska 'różnorodności w jedności' (zob. hasło przyświecające Wydziałowi Neofilologii UAM, *diversitas et integritas*), tj. w zintegrowanej przestrzeni tradycyjnego habitatu państwowo-narodowo-etnicznego, a może także w bardziej globalnym wymiarze całego ludzkiego habitatu. Postawy te są także niezmiernie ważne dla utrzymania tożsamości uczestników konkretnego miejsca będącego składnikiem tejże większej przestrzeni kulturowo-językowej, z koniecznym udziałem w niej rozwiniętej regionalnej świadomości językowej, najpełniej realizowanej jednocześnie we wszystkich porządkach komunikacyjnych, tj. ustnym, graficznym i hybrydowym.

Na koniec należy podkreślić, że opisany powyżej NBK Tadeusza Bolduana doskonale przedstawił zadanie uzmysłowienia czytelnikowi istnienia i przebiegu tych niezwykle ważnych procesów o charakterze integracyjno-tożsamościowym, służących ostatecznie utrzymaniu doniosłości regionu Kaszub w mozaice innych regionów, składających się na świadomościowo złożony i równościowy polski habitat państwowo-narodowy i kulturowo-językowy, ciągle jeszcze mający istotne znaczenie dla zachowania tożsamości poszczególnych jego uczestników.

Bibliografia

- Ethnobiology*. 2011. Red. E. N. Anderson, D. M. Pearsall, E. S. Hunn i N. J. Turner, N. J. Hoboken: Wiley-Blackwell.
- B a l i c k M. J., C o x P. A. 1997. *Plants, people, and culture: the science of ethnobotany*, New York: Scientific American Library.
- B o l d u a n T. 2002. *Nowy bedeker kaszubski*, Gdańsk: POLNORD – Wydawnictwo OSKAR.
- B o r g a t t i S. P., E v e r e t t M. G. 1999. *Models of core / periphery structures*, "Social Networks", No. 21, s. 375–395.
- Community networks: lessons from Blacksburg, Virginia*. 2000. Red. A. M. Cohill, A. L. Kavanaugh, 2nd ed. Norwood, Mass.: Artech House.
- Companion encyclopedia of anthropology*. 1994. Red. T. Ingold, London: Routledge.
- D i r i n g e r D. 1968. *The alphabet: a key to the history of mankind*, New York: Philosophical Library.
- Encyklopedia języka polskiego*. 1991. Red. S. Urbańczyk, Wrocław: Ossolineum.
- Ethnobiology for the future: linking cultural and ecological diversity*. 2016. Red. G. P. Nabhan, Tucson, AR: The University of Arizona Press.
- F e n n e l l D. A. 1999. *Ecotourism: an introduction*, London: Routledge.
- Handbook of cultural geography*. 2002. Red. K. Anderson, M. Domosh, S. Pile, i W. T. Thrift, London: SAGE Publications.
- H o l d e n J. 2015. *The ecology of culture: a report commissioned by the Arts and Humanities Research Council's Cultural Value Project*, [w:] źródło elektroniczne: www.ahrc.ac.uk/documents/project-reports-an
- K a r p a t s c h o f B. (2000). *Human activity. Contributions to the anthropological sciences from a perspective of activity theory*, Copenhagen: Dansk Psykologisk Forlag.
- L a n d o w s k i R. 2002. *Nowy bedeker kociewski*, Gdańsk: POLNORD – Wydawnictwo OSKAR.
- M o o r e J. D. 2009. *Franz Boas: culture in context*, [w:] *Visions of culture: an introduction to anthropological theories and theorists*. Red. J. D. Moore, 3rd ed. Walnut Creek, CA: Altamira Press, s. 33–46.
- N o w a c z e k A. 2010. *Ecotourism: principles and practices*, "Annals of Tourism Research" 37.1, s. 270–271.

- P a r a g K h a n n a. 2016. *Connectography: the future of global civilization*, New York: Random House.
- Polska kuchnia regionalna. Kuchnia kaszubska*. 2015. Ożarów Mazowiecki: Olesiejuk SP. Z O.O.
- P u p p e l S. 2009. *Uwagi w sprawie konieczności ochrony dziedzictwa kulturowo-językowego, czyli od ojcowizny i ojczyzny do wspólnoty światowej*, „Acta Pomerania”, nr 2, s. 101–108.
- P u p p e l S. 2013. *The imperial life of natural languages*, [w:] *Investigations in teaching and learning languages*. Red. D. Gabryś-Barker, E. Piechulska-Kuciel i J. Zybert, Heidelberg: Springer-Verlag, s. 3–8.
- P u p p e l S. 2015. *Język w podmuchu, posiewie i przepływie: uwagi w sprawie synergii porządków komunikacyjnych w kontekście ekolottodydaktyki*, [w:] *MOTEK. Motywy ekolingwistyczne: w stronę ekolottodydaktyki*. Red. S. Puppel, „Scripta de Communicatione Posnaniensi. Seria: Prace Naukowe Katedry Ekokomunikacji UAM”, t. VII, Poznań: Zakład Graficzny UAM, s. 143–150.
- P u p p e l S. 2017. *Ecoli[s]². Essays and notes on ecolinguistic synergy and synthesis*, „Scripta de Communicatione Posnaniensi. Seria: Prace Naukowe Katedry Ekokomunikacji UAM”, t. VIII, Poznań: Zakład Graficzny UAM.
- R o b e r t s o n R. 1995. *Glocalization: time-space and homogeneity-heterogeneity*, [w:] *Global modernities*. Red. M. Featherstone, S. Lash i R. Robertson, London: Sage Publications, s. 25–44.
- S c h e y v e n s R. 1999. *Ecotourism and the empowerment of local communities*, „Tourism Management”, No. 20, s. 245–249.
- S k u r z y ń s k i P., K a m i ń s k i R. 2008. *Dziedzictwo kulturowe północnych Kaszub*, Wejherowo: Starostwo Powiatowe w Wejherowie.
- S t o u t D. 2011. *Stone toolmaking and the evolution of human culture and cognition*, „Philosophical Transactions of the Royal Society of London B”, No. 36, s. 1050–1059.
- S y c h t a B. 1967. *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. I–VII. Wrocław: Ossolineum.
- The encyclopedia of ecotourism*. 2001. Red. D. B. Weaver, UK: Cabi Publishers.
- The oral history reader*. 1998. Red. R. Perks, A. Thomson, London: Routledge.
- T w i g g e r - R o s s C. L., U z z e l l D. L. 1996. *Place and identity processes*. „Journal of Environmental Psychology”, No. 16, s. 205–220.
- U p t o n C., W i d d o w s o n J. D. A. 2006. *An atlas of English dialects*, 2nd ed. London–New York: Routledge.
- V i v e l o F. R. 1978. *Cultural anthropology handbook*, New York: McGraw-Hill.
- W a k e l i n M. F. 2008. *Discovering English dialects*, Oxford: Shire Publications.
- W a l k e r C., S h e r w o o d K. 2003. *Participation in arts and culture: the importance of community venues*. Washington, D.C.: Urban Institute.